HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS
laamanni Tuomas Nurmi
osaston johtaja, käräjätuomari Matti Palojärvi 27.9.2017

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Helsingin käräjäoikeuden lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018

Tuomioistuinten perusrahoitus on riittämätöntä

Oikeusministeriön hallinnonalan keskeinen ongelma on tuomioistuinten perusrahoituksen riittämättömyys. Lisäksi tuomioistuinten resurssit ovat jo tehtyjen säästöpäätösten vuoksi muutoinkin supistumassa.

Helsingin käräjäoikeudessa työskentelee useita tuomareita määräaikaisella budjettirahoituksella, vaikka näiden tuomarihenkilötyövuosien tarve on pitkäaikaista ja pysyvää. Käräjäoikeuden toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen ja myös ratkaisutoiminnan laadun kannalta olisi erityisen tärkeää, että tosiasiassa pitkäaikaiset määräaikaiset käräjätuomarin virat muutettaisiin vakinaisiksi tuomarinviroiksi.

Lainkäytön painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa

Lainkäytön painopiste on siirtynyt entistä enemmän käräjäoikeuksiin. Käräjäoikeuksien toiminnan ja niiden ratkaisujen laadun parantaminen on sen vuoksi erittäin tärkeää. Oikeusministeriö on itse ehdotuksessaan talousarvioesitykseksi 2018 lausunut, että oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla ensimmäisessä oikeusasteessa ja että laadukkaasti toimiva ensimmäinen oikeusaste lisää luottamusta ja vähentää tarvetta muutoksenhakuun (OM:n ehdotus 9.8.2017 s. 15).

Yhdenvertaisen oikeusturvan takaaminen ja voimavarojen niukkuus edellyttävät voimavarojen kohdentamista sinne, missä niitä eniten tarvitaan. Työmäärä, ruuhkan purkaminen ja toiminnan kehittäminen 2018 edellyttävät, että käräjäoikeudella on vuonna 2018 käytettävissään nykyisiä resursseja vastaavat henkilöstöresurssit ja taloudelliset resurssit.

Kohtuulliset käsittelyajat ovat osa laatua. Helsingin käräjäoikeudessa asioiden käsittelyajat ovat keskeisissä asiaryhmissä, erityisesti riita-asioissa maan pisimmät. Käräjäoikeudelle tyypillistä on suuren asiamäärän lisäksi yleisestikin vaativa juttukanta. Se poikkeaa merkittävästi muista käräjäoikeuksista. Tämä koskee niin rikos- kuin riita-asioitakin. Lisäksi Helsingin käräjäoikeuden erityispiirteenä ovat lukuisat poikkeuksellisen laajat ja vaativat asiat, mikä erottaa käräjäoikeuden muista Suomen käräjäoikeuksista. Vielä Helsingin käräjäoikeuteen on keskitetty useita erityisasiaryhmiä, joista erikseen mainittakoon erilaiset kansainväliset asiat.

Yhdenvertaisen oikeusturvan takaaminen ja voimavarojen niukkuus edellyttävät voimavarojen kohdentamista sinne, missä niitä eniten tarvitaan. Helsingin käräjäoikeuden asiamäärät keskeisissä asiaryhmissä ovat suuremmat kuin alueen väestöllinen osuus. Käräjäoikeuden käsiteltäväksi on myös osoitettu useita asiaryhmiä, joissa Helsingin käräjäoikeus on ainoa toimivaltainen tuomioistuin koko maassa (mm. kansainväliset perheasiat, luovutusasiat). Lisäksi harmaa talous on keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja siihen liittyvät talousrikosasiat työllistävät merkittävästi nimenomaan Helsingin käräjäoikeutta.

Asioiden laadusta ja laajuudesta johtuen vahvennettujen kokoonpanojen käyttöä tulisi lainkäytön laadun turvaamiseksi lisätä, mutta resurssitilanne vaikeuttaa tällaisten kokoonpanojen käyttöä.

Rikosasioista

Rikosasioissa (sis. pakkokeinot) Helsingin käräjäoikeuden osuus (1.1. – 30.6.2017 16,5 %; 2016 15,4 %; 2015 15,3 %) koko maan vastaavista asioista on enemmän kuin väestömäärän mukainen osuus (11,5 %) edellyttäisi. Huomioon on lisäksi otettava, että syyttäjänvirastolta saatujen tietojen mukaan siellä on vireillä noin 3.300 rikosasiaa, jotka ovat tulossa vireille käräjäoikeudessa. Mainituista asioista on talousrikoksia noin 120 asiaa. Hyvänä työtilannetta voitaisiin pitää silloin, kun mainittujen syyttäjänvirastossa vireillä olevien asioiden määrä olisi olennaisesti pienempi eli noin 2.000 asiaa (noin 60% nykyisestä). Rikosasioita on vuoden 2017 alkupuoliskolla ratkaistu hieman vähemmän kuin niitä on saapunut. Vuoden 2017 ensimmäisen vuosipuoliskon lukujen perusteella tänä vuonna käräjäoikeuteen saapuu noin 8.500 rikosasiaa. Sekä saapuneiden että ratkaistujen asioiden määrä on noussut vuoden 2016 vertailujaksosta.

Helsingin käräjäoikeudessa rikosasiat ovat oikeudellisesti hankalampia ja laajempia kuin maassa keskimäärin. Helppojen rikosasioiden osuus juttukannasta on merkittävästi pienempi kuin useissa muissa käräjäoikeuksissa. Kirjallinen menettely ei myöskään ole Helsingissä käräjäoikeuden, syyttäjänviraston ja poliisin aktiivisista ponnisteluista huolimatta toteutunut samassa määrin kuin muissa käräjäoikeuksissa. Tilanne on kuitenkin poliisilta ja syyttäjänvirastosta saatujen tietojen perusteella muuttumassa. Tämä ei kuitenkaan näy vielä käräjäoikeuden toiminnassa. Lisäksi asiakkaiden, ennen kaikkea rikosasioiden vastaajien, tavoitettavuus on Helsingissä selkeästi heikompaa kuin muualla Suomessa.

Helsingin käräjäoikeuden ongelmana ovat poikkeuksellisen laajat ja vaativat rikosasiat, erityisesti talousrikosasiat, ja niiden kohtuuttoman pitkät käsittelyajat. Käräjäoikeus on yhteistyössä poliisin ja syyttäjien kanssa pyrkinyt uusin keinoin nopeuttamaan ja tehostamaan laajojen talousrikosasioiden käsittelyä. Esitutkinnan alkamisesta yli 2 vuotta vireillä olleiden asioiden lukumäärä käräjäoikeudessa on pysynyt korkeana. Tällä hetkellä on vireillä 1.037 sanottua asiaa (vuonna 2016 1.123, 2015 1.295, vuonna 2014 1.298, vuonna 2013 1.306 asiaa). Näistä yli 6 kuukautta käräjäoikeudessa vireillä olleita on 862 asiaa (vuonna 2016 941, 2015 1.101 ja vuonna 2014 1.150 asiaa). Asioita, joiden esitutkinnan alkamisesta on yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet käräjäoikeudessa vireillä yli vuoden, on 417 (vuonna 2016 455, 2015 555, vuonna 2014 584 asiaa). Nämä asiat on käsiteltävä kiireellisinä. Vanhojen asioiden määrä on hitaasti laskenut. Kehityksen suunta on jo usean vuoden ajan ollut oikea. Asioiden määrä on kuitenkin edelleen suuri.

Harmaa talous on pitkälti keskittynyt pääkaupunkiseudulle. Siihen liittyvät talousrikosasiat työllistävät edelleen merkittävästi Helsingin käräjäoikeutta.

Pakkokeinoasioista

Pakkokeinoasioiden määrä on viimeisten 10 vuoden aikana kaksinkertaistunut ja asiat ovat muuttuneet oikeudellisesti entistä olennaisesti vaativammiksi. Lisäksi Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäviksi ovat vuoden 2016 alussa siirtyneet kaikki rikosperusteiset luovutusasiat. Ne ovat oikeudellisesti vaativia. Käräjäoikeuden käsiteltäväksi on tullut myös uusia asioita, koska Suomi on vuonna 2017 saattanut voimaan eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin. Siinä tarkoitettujen asioiden käsittely on keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Myös tiedustelua koskevissa lainsäädäntöhankkeissa valmistellaan Helsingin käräjäoikeudelle uusia pakkokeinotehtäviä. Pakkokeinoasioiden määrän voidaan arvioida lisääntyvän merkittävästi myös nykyisen pakolaistilanteen vuoksi. Ulkomaalaislain mukaisten säilöönottoasioiden määrän arvioidaan kasvavan noin 400 asialla.

Pakkokeinoasioiden käsittely käräjäoikeudessa on tehokasta. Henkilökunta työskentelee kuitenkin jaksamisen rajoilla ja pakkokeinoasioiden käsittely vaatisi lisäresursseja. Niitä on kuitenkin käräjäoikeuden kokonaistyötilanne huomioon ottaen vaikea käräjäoikeuden sisäisin siirroin nykyisillä resursseilla järjestää.

Riita-asioista

Helsingin käräjäoikeuteen saapuneiden laajojen riita-asioiden prosentuaalinen osuus on koko 2000-luvun ollut lähes neljännes koko maan vastaavista asioista eli merkittävästi suurempi kuin väestömäärän mukainen osuus edellyttäisi. Vuoden 2017 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana kaikista vireille tulleista laajoista riita-asioista 24,4 prosenttia tuli vireille Helsingin käräjäoikeudessa.

Laajojen riita-asioiden työmäärä on huomattava. Helsingin käräjäoikeudessa riita-asiat ovat lisäksi oikeudellisesti hankalampia ja laajempia kuin maassa keskimäärin. Tavoitteena on ratkaista ns. puukartelliasiat mukaan luettuna 2.800 laajaa riita-asiaa vuonna 2017. Ensimmäisellä vuosipuoliskolla pääkäsittelyssä ratkaistut riita-asiat ovat jakaantuneet käsittelyaikaväleille siten, että 7,3 prosenttia ratkaistiin alle 6 kk:ssa ja 26 prosenttia alle 12 kk:ssa. Kesäkuun lopussa 2017 vanhoja yli vuoden vireillä olleita laajoja riita-asioita oli käräjäoikeudessa vireillä 1.448 asiaa eli noin 56 prosenttia koko maassa yli vuoden vireillä olleiden asioiden määrästä.

Käräjäoikeuden tavoitteena on, että laajojen riita-asioiden siirtymä 31.12.2017 olisi noin 1.800 asiaa, mikä vastaa noin vuoden ratkaistujen asioiden määrää. Käräjäoikeuden resurssit vuonna 2018 tulisi säilyttää nykyisellä tasolla, sillä em. tavoitteen toteutuessa on erinomainen mahdollisuus purkaa ruuhkaa ja saada käsittelyajat riita-asioissa nykyistä kohtuullisemmalle tasolle lähemmäksi muiden käräjäoikeuksien käsittelyaikoja ja siten parantaa kansalaisten oikeusturvaa.

Laajat ja vaativat asiat

Helsingin käräjäoikeuden vähintään viikon kestävät pääkäsittelyt ovat jo useiden vuosien ajan vaatineet niin rikos- kuin riita-asioissakin merkittävän osan käräjäoikeuden tuomarityövoimasta.

Helsingin hovioikeuspiirin käräjäoikeuksissa on toukokuussa 2017 ollut vireillä 25 sellaista asiaa, jossa pääkäsittelyn on käräjäoikeudessa arvioitu kestävän vähintään 10 päivää. Suurin osa eli 21 mainituista asioista on vireillä Helsingin käräjäoikeudessa. Laajojen ja vaativien asioiden käsittely on voimakkaasti keskittynyt nimenomaan Helsingin käräjäoi-

keuteen. Joukossa on myös poikkeuksellisen laajoja asioita, joiden osalta keskittyminen Helsinkiin on vieläkin selvemmin havaittavissa. Lisäksi voidaan todeta, että hovioikeuspiirin käräjäoikeuksissa on toukokuussa 2017 ollut vireillä yhteensä 46 asiaa, joissa pääkäsittelyn on arvioitu kestävän 5-9 päivää. Asioista 27 oli vireillä Helsingin käräjäoikeudessa. Myös tässä jutturyhmässä Helsingin osuus on merkittävästi suurempi kuin sen osuus asiamäärien perusteella arvioituna olisi.

Laajojen asioiden todellinen vaikutus käräjäoikeuden työmäärään on olennaisesti suurempi kuin oikeusministeriön käyttämää painotettua työmäärää laskettaessa. Esimerkkinä voidaan todeta, että ns. Aarnion jutun työmäärä oli oikeusministeriön käyttämällä laskutavalla noin 2,7 htv, kun yksin pääkäsittelyyn ja tuomion laatimiseen sitoutunut tuomarityövoima oli todellisuudessa 6 htv. Laajojen asioiden käsittely on edellä kerrotuin tavoin keskittynyt nimenomaan Helsingin käräjäoikeuteen eikä siitä aiheutunutta todellista työmäärää ole riittävässä määrin otettu huomioon resurssien jaossa.
Käräjäoikeudessa käsiteltävien laajojen ja vaativien rikos- ja riita-asioiden määrä näyttää pysyvän vuonna 2018 aikaisemmalla korkealla tasollaan. Esimerkkinä voidaan todeta, että syyskuussa 2017 on aloitettu pääkäsittely eräässä huomattavan laajassa rikosasiassa. Pääkäsittelyn arvioidaan kestävän kesään 2018 asti. Yksin kysymyksessä olevan asian käsittelyn ja ratkaisun voidaan ennakoida vuoden 2018 aikana vaativan 3 käräjätuomarin koko vuoden työpanoksen.

Vahvennetut kokoonpanot

Kolmen tuomarin kokoonpanojen ja rikosasioissa myös muiden ns. vahvennettujen kokoonpanojen tarve on jatkuva. Niiden käyttämistä tulisi vaativissa riita- ja rikosasioissa ratkaisujen laadun parantamiseksi sekä käsittelyn tehostamiseksi lisätä. Vahvennettujen tuomarikokoonpanojen käyttämisen tulisi oikeusturvan, oikeudenkäynnin sujuvuuden ja tehokkuuden toteutumiseksi sekä työssä jaksamisen turvaamiseksi perustua asian laatuun sekä laajuuteen. Tällä hetkellä resurssitilanne kuitenkin vaikeuttaa olennaisesti vahvennettujen kokoonpanojen käyttöä.

Lopuksi

Nykyisillä resursseillaan käräjäoikeus on pystynyt pitämään saapuvien ja ratkaistujen asioiden määrät suurin piirtein tasapainossa. Tilanne on tältä osin sinänsä tyydyttävä. Käräjäoikeuden työtilanne on kuitenkin jo vuosia ollut ruuhkautunut. Käräjäoikeuden käsittelyajat ovat useissa keskeisissä asiaryhmissä merkittävästi maan muita käräjäoikeuksia pitemmät. Erityisesti tämä koskee pääkäsittelyssä ratkaistuja laajoja riita-asioita. Lisäksi poikkeuksellisen laajojen riita- ja rikosasioiden määrä on huomattava. Kansalaiset eivät näin ollen etenkään laajoissa asioissa aina voi käräjäoikeudessa saada perustuslain heille takaamaa oikeusturvaa kohtuullisessa ajassa.

Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi on osoitettu uusia asiaryhmiä. Eräät kansainväliset perheoikeudelliset asiat siirtyivät vuoden 2016 alusta lukien Helsingin käräjäoikeuteen. Sen käsiteltäviksi siirtyivät mainitusta ajankohdasta lukien myös kaikki rikosperusteiset luovutusasiat. Myös vuonna 2017 käräjäoikeuden käsiteltäväksi on tullut uusia asiaryhmiä. Yksin kerrotut lisätehtävät olisivat edellyttäneet työmäärän lisäystä vastaavien henkilöstöresurssien osoittamista.

Lukuisilla Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävillä asioilla on kansainvälisiä liittymiä niin riita- kuin rikosasioissakin. Kansainvälistyminen on muutoinkin merkittävästi lisännyt

etenkin Helsingin käräjäoikeuden työmäärää. Erityisen selvästi tämä on viime aikoina tullut esille pakkokeinoasioiden ja eurooppalaisten maksamismääräysasioiden käsittelyssä. Kansainvälistyminen näkyy myös tulkkauskustannusten määrässä. Käräjäoikeuden osuus kaikkien käräjäoikeuksien tulkkauskustannuksista on vuonna 2017 ollut noin 22 prosenttia. Tulkkaus lisää käräjäoikeuden työtä ja hidastaa asioiden käsittelyä.

Useat käräjäoikeuden tuomarit ja myös muuhun henkilökuntaan kuuluvat henkilöt toimivat jäseninä erilaisissa työryhmissä sekä kouluttajina oikeusministeriön järjestämissä tilaisuuksissa. Käräjäoikeus antaa vuosittain myös kymmeniä lausuntoja erilaisista lainsäädäntö-, muutos- ja kehittämishankkeista. Lisäksi etenkin käräjäoikeuden tuomarit ovat aktiivisesti mukana kansainvälisessä toiminnassa. Vielä on todettava, että vireillä oleva Aipahanke ja digitalisaatio yleensäkin edellyttävät suunnittelua, kehittämistyötä ja koulutusta, jotka vaativat merkittävän osan henkilökunnan työpanoksesta. Kaikki nämä tärkeät tehtävät työllistävät käräjäoikeuden henkilökuntaa ja niiden vaatima aika on ainakin osaksi pois käräjäoikeuden ydintehtävästä, lainkäytöstä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (29/2014 vp s. 2) todennut, että oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava hankalassakin taloustilanteessa ja toimintamenojen vaikutukset oikeusturvaan tulee arvioida huolellisesti. Valiokunta on edelleen lausunnossaan (20/2014 vp) hallituksen vuosikertomuksesta 2013 lausunut seuraavaa: ”Valiokunta painottaa tarvetta ohjata voimavaroja alioikeuksien toiminnan turvaamiseen ja kehittämiseen. Asioiden perusteellinen ja huolellinen käsittely alioikeuksissa vähentää tarvetta muutoksenhakuun ja siten asian käsittelyn kokonaiskustannuksia. Erityisen huolissaan valiokunta on ruuhkaantuneiden alioikeuksien toiminnasta. Ruuhkautuneiden alioikeuksien tilannetta on jo muutaman vuoden ajan helpotettu eduskunnan antaman lisärahoituksen turvin. Tällainen tilapäisrahoitus lisää osaltaan määräaikaisten tuomarin virkojen käyttöä, mitä ei voida pitää asianmukaisena. Valiokunta korostaa, että tuomioistuinten pitkäjänteinen toiminta tulee turvata riittävän perusrahoituksen avulla.”

Tuomas Nurmi
laamanni

Matti Palojärvi
osaston johtaja, käräjätuomari

Liitteet

Liite 1: Helsingin käräjäoikeudessa vireillä olevat rikosasiat, joiden esitutkinnan aloittamisesta yli 2 vuotta sekä yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet vireillä yli vuoden.
Liite 2: Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet riita-asiat vaativuusluokittain 2012–2017
Liite 3: Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet varsinaiset rikosasiat vaativuusluokittain 2012–2017

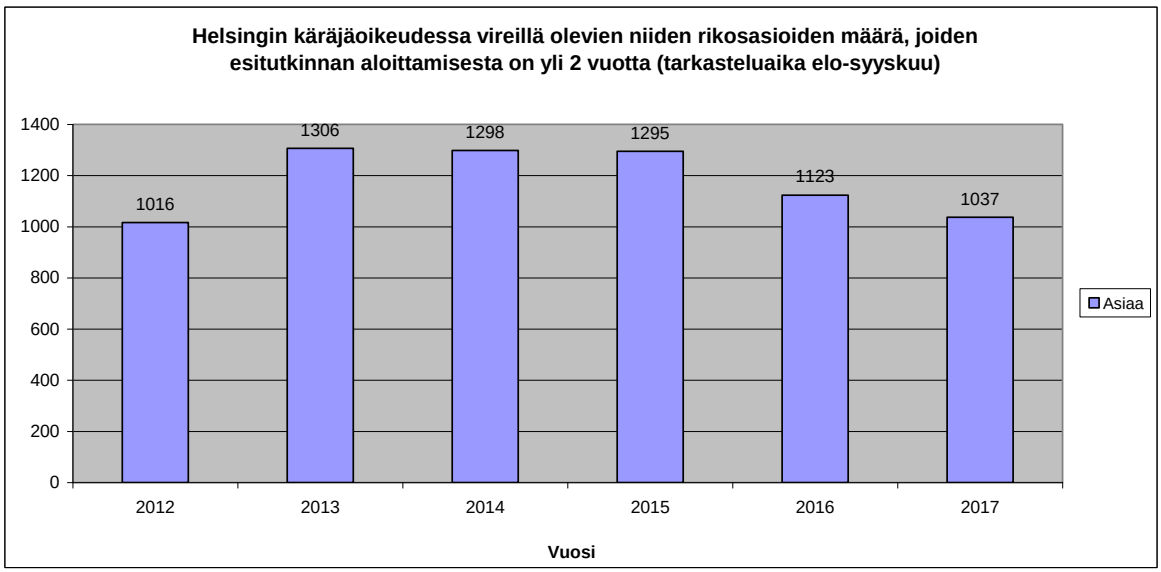
Helsingin käräjäoikeudessa vireillä olevien niiden rikosasioiden määrä, joiden esitutkinnan aloittamisesta on yli 2 vuotta (tarkasteluaika elo-syyskuu)
1400
1200
1000
800
600
400
200
0
1016
1306
1298
1295
1123
1037
2012
2013
2014
2015
2016
2017
Vuosi
Asiaa

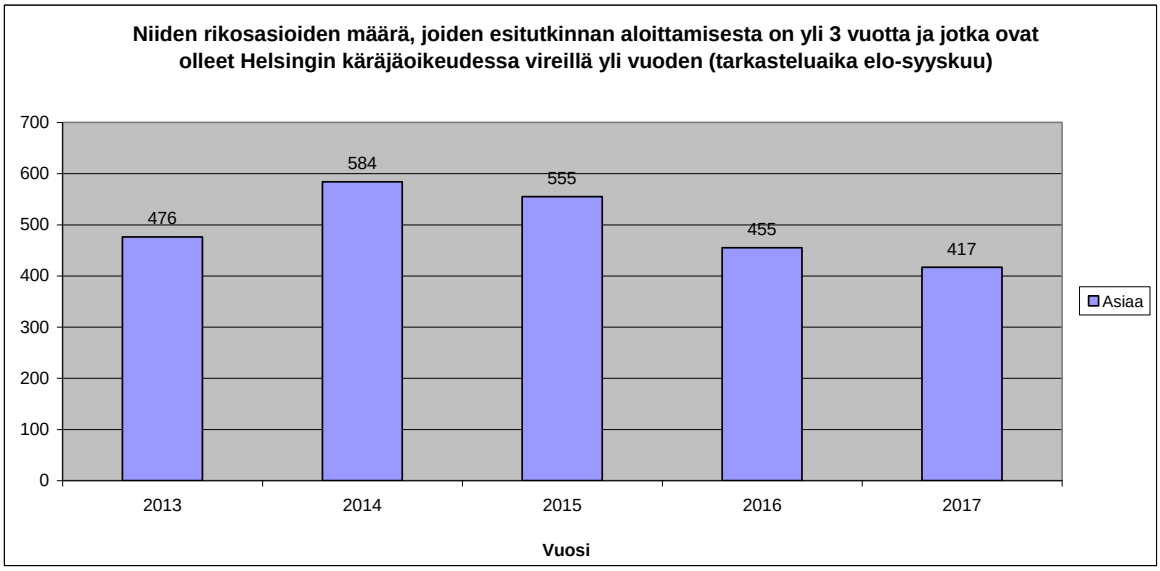
Niiden rikosasioiden määrä, joiden esitutkinnan aloittamisesta on yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet Helsingin käräjäoikeudessa vireillä yli vuoden (tarkasteluaika elo-syyskuu)
700
600
500
400
300
200
100
0
476
584
555
455
417
2013
2014
2015
2016
2017
Vuosi
Asiaa

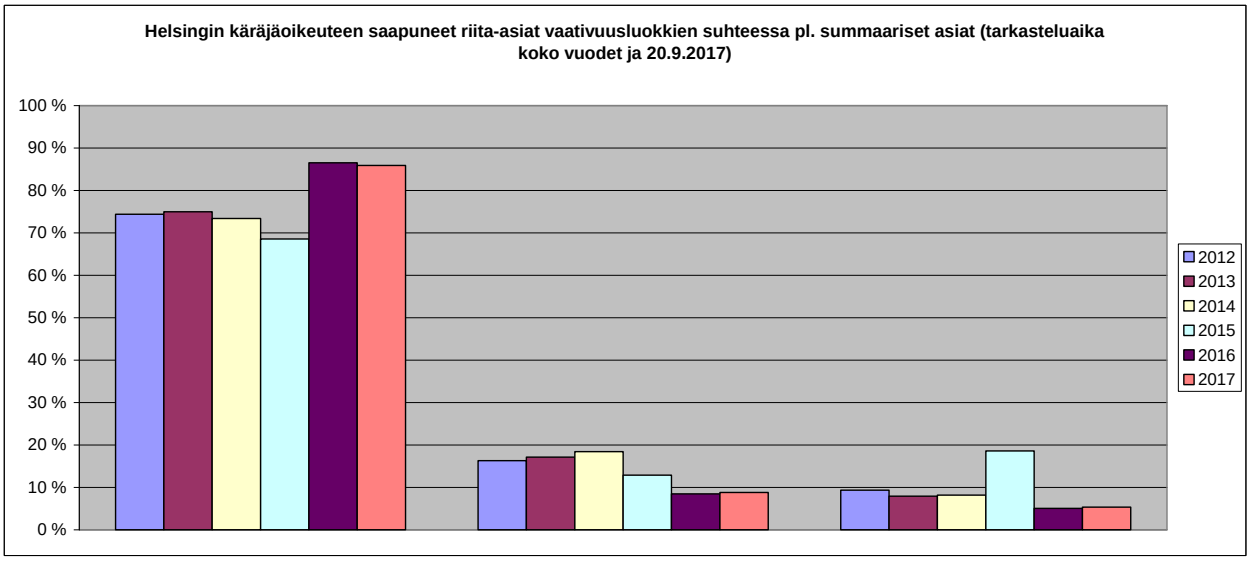
Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet riita-asiat vaativuusluokkien suhteessa pl. summaariset asiat (tarkasteluaika koko vuodet ja 20.9.2017)
100 %
90 %
80 %
70 %
60 %
50 %
40 %
30 %
20 %
10 %
0 %
2012
2013
2014
2015
2016
2017
Tavanomainen
Keskimääräinen
Työläs

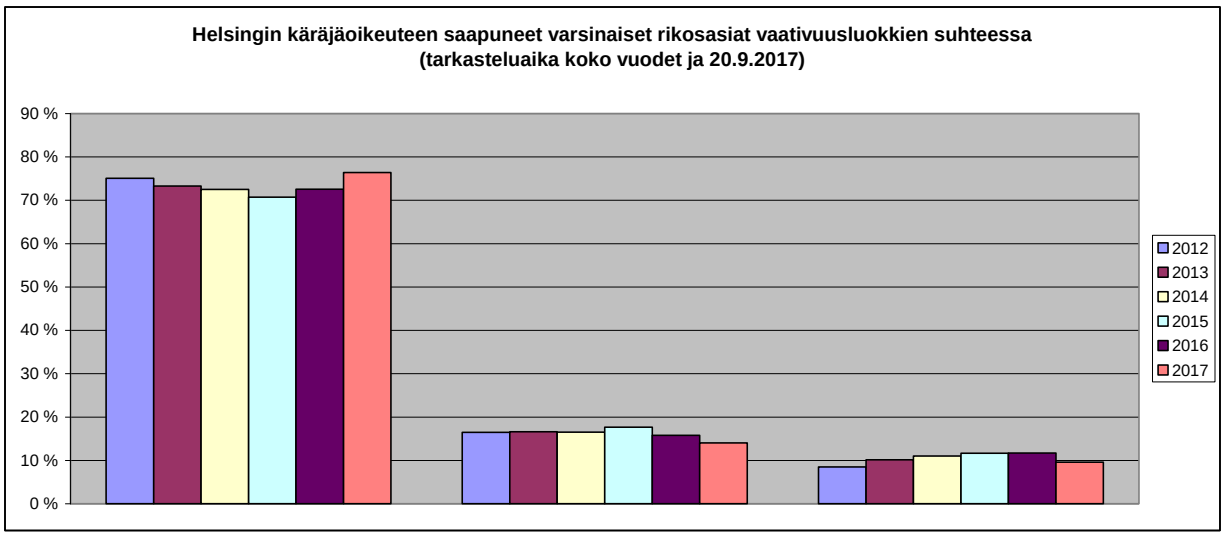
Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet varsinaiset rikosasiat vaativuusluokkien suhteessa
(tarkasteluaika koko vuodet ja 20.9.2017)
90 %
80 %
70 %
60 %
50 %
40 %
30 %
20 %
10 %
0 %
2012
2013
2014
2015
2016
2017
Tavanomainen
Keskimääräinen
Työläs